

بانوی خیر آسایشگاه کهریزک

۴ تیر ۱۳۹۴ ساعت ۱۸:۰۷

درباره حضور زنان در یک صد ساله اخیر و در بحبوحه تحولات سیاسی و اجتماعی مقارن با آغاز قرن بیستم روایت‌های مختلفی طرح شده است. اما بیش از هر نکته دیگری شاید لازم باشد که به زوایای تاثیرگذاری اجتماعی و فرهنگی زنان به ویژه زنانی که راهی به دربار داشتند و به هر شکل با لایه‌هایی از قدرت سیاسی دوره قاجار در ارتباط بودند، اشاره کرد. این نکته از آن حیث حایز اهمیت است که در آن دوران هنوز بسترهای لازم برای تأثیرگذاری و مشارکت سیاسی زنان فراهم نیامده بود. اما مهم این است که زنان در گوشه‌های دیگری از قدرت که لزوماً سیاسی نبود، حضور پر رنگی از خود نشان دادند. چنانچه مرور اسناد به جای مانده از اواخر دوران قاجار و اوایل دوران پهلوی حکایت از این مسأله دارد که چه بسیار زنانی که در کنار ایفای نقش مادری، مدیریت امور وقفی، عام‌المنفعه و خیریه را نیز عهده دار بوده‌اند. بی‌آنکه سودای کسب نام و آوازه داشته باشند، از خود یادگارهای ماندگاری در گوشه و کنار این سرزمین به جای گذاشتند

اشرف‌الملوک فخرالدوله، دختر مظفرالدین شاه و سرورالسلطنه (حضرت علیا) از جمله زنانی است که به واسطه موقوفات و کارهای خیریه‌اش نامی بلند آوازه دارد. دیگری زهرا سلطان نظام مافی است که او نیز از زنان خیری است که به دلیل ورودش به عرصه کارهای عام‌المنفعه و ساخت و سازهایی که برای کودکان بی‌سرپرست و معلول انجام داد، از وی به نیکی یاد می‌شود.

فخرالدوله در سال ۱۳۰۴ هـ ق متولد شد. وی ابتدا نامزد پسر خاله خود دکتر محمد مصدق بود. اما به واسطه رقابت‌های سیاسی وقت، صدراعظم مظفرالدین شاه یعنی میرزا علی خان امین‌الدوله تصمیم گرفت جهت استحکام قدرت خود با خاندان سلطنتی وصلت کند. در نتیجه فخرالدوله را برای پسر خود میرزا محسن خان معین‌الملک (امین‌الدوله) که او نیز همسر داشت، خواستگاری کرد. فخرالدوله که از ازدواج با پسر خاله راضی نبود قبول کرد. میرزا محسن خان نیز همسر خود را طلاق داد و پس از برگزاری جشنی باشکوه، عروس و داماد به خانه مشترک رفتند. از آن پس بین خانواده سرورالسلطنه و خواهر وی نجم‌السلطنه - مادر محمد مصدق و بانی بیمارستان خیریه نجمیه در سال ۱۳۰۵ هـ ش - نقاری عظیم افتاد که هیچ‌گاه به مودت نیانجامید.

بانوی خیر آسایشگاه کهریزک

فخرالدوله به عنوان بانویی مؤمن، با کفایت و نیکوکار مشهور است که از ثروت خانوادگی خود با چنگ و دندان محافظت کرد. او با تدبیر و کاردانی، خود و خانواده‌اش را از آشفتگی‌های مربوط به عزل پدر شوهر و غضب دربار، خلع برادرزاده‌اش احمدشاه از سلطنت، روی کار آمدن سلسله پهلوی و دیگر گرفتاری‌های سیاسی رهنماید. ضمن آنکه از ثروت خویش در امور خیریه به بهترین وجهی استفاده نمود. از جمله کارهای مهم او تأسیس آسایشگاه سالمندان در املاک موروثی واقع در کهریزک است که امروزه جزو عظیم‌ترین مؤسسات یاری‌رسان به مصدومان، از کار افتادگان و سالمندان به شمار می‌رود.

فخرالدوله در اواخر دوره قاجار و در بحبوحه اقدامات سردار سپه، در حدود ۷۸ دختر و پسر یتیم را تحت پوشش قرار داد و به همراه جمعی از زنان خیر در اطراف پرورشگاه که بعدها بنگاه خیریه بانوان نیکوکار نامیده شد از دختران و پسران نگهداری می‌کرد. از جمله کسانی که او را در این کار یاری می‌دادند باید از جبار فرمانفرما، عزت‌الملوک فرمانفرما، هما فرمانفرما (اتحادیه)، همسر دکتر حسین علاء، قدسی عنایت دختر ظهیرالاسلام، نورافشار پایه‌گذار بیمارستان مسیح دانشوری، همدم نفیسی خواهر سعید نفیسی - که پس از تحصیل مامایی در فرانسه به ایران بازگشت، اما چون جو اجتماعی به گونه‌ای نبود که بتواند مستقلاً مطبی باز کند در این بنگاه به کارهای مربوط به رشته تحصیلی خود و انجام امور خیریه پرداخت - و معصومه امینی (نفیسی) دختر فخرالدوله نام برد که بر اساس قوانینی که برای کار خود تدوین کرده بودند به کودکان بی‌سرپرستی که در چارچوب مقررات قرار داشتند خدمت می‌کردند. طبق ضوابط و مقررات پرورشگاه، در صورتی که مادری خواهان نگهداری فرزند خود بود، ابتدا دو نفر از زنان همکار فخرالدوله به محل زندگی آن مادر رفته، پس از تهیه گزارشی در چارچوب عقاید هیأت مدیره و داشتن شرایط لازم از جمله فقدان پدر، بچه را تحویل می‌گرفتند.

یکی از دختران تحت حمایت فخرالدوله به نام سکینه ابراهیمی - که امروزه خود صاحب چندین فرزند و نوه است - خاطراتش را از فخرالدوله و فعالیت‌های مؤسسه چنین بازگو می‌کند: «در مؤسسه‌ای که خانم فخرالدوله آن را اداره می‌کرد ضمن برقراری احساس محبت و آرامش، انضباط خاصی حکمفرما بود. ما ملزم بودیم علاوه بر یادگیری فنون خانه‌داری، خیاطی و موسیقی، ادامه تحصیل را از یاد نبریم. چنان که خود من تا پیش از ازدواج تا کلاس ششم درس خواندم. هنگام آمد و رفت به مدرسه بر اساس

انضباط خاصی که توسط مربیان اجرا می‌شد به محل تحصیل رفته و به خوابگاه خود باز می‌گشتیم.» خانم فخرالدوله در ۲۵ دی ماه ۱۳۳۴ هـ ش در ۷۳ سالگی در تهران درگذشت و در ابن بابویه شهر ری به خاک سپرده شد.

منبع: تاریخ ایرانی

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۳۰۸۰۴/کهریزک-آسایشگاه-ر-خج-بانوی/>